

Risicofactoren, vormen en verloop van seksuele intimidatie in de sport, 2009

Tine Vertommen

Over de auteur: Tine Vertommen is Master in de Ethiek (VUB,2007) en Master in de Criminologische Wetenschappen (VUB,2009). Ze deed voor beide eindverhandelingen onderzoek naar seksuele intimidatie en seksueel misbruik in de sport. Daarnaast werkte ze als onderzoeker bij het Project Seksuele Intimidatie in de Sport van het Nederlands Olympisch Comité (NOC*NSF). Haar taak bestond er in een evaluatie te maken van de werking van het meldpunt voor seksuele intimidatie in de sport. Momenteel werkt Tine als criminoloog op het Universitair Forensisch Centrum, waar ze de behandeling en begeleiding van seksueel delinquenten coördineert.

Korte inhoud van haar eindverhandeling in de Criminologische Wetenschappen

Sport en moraliteit worden reeds eeuwen met elkaar in verband gebracht. Sport wordt gezien als middel bij uitstek om de morele waarden die gelden in onze samenleving door te geven. Vriendschap, eerlijkheid, zelfdiscipline en loyaliteit worden bewonderenswaardige eigenschappen geacht die aangeleerd worden door aan sport te doen. Helaas worden er vandaag steeds meer excessen, zoals agressie, uitbuiting en drugsmisbruik aan het licht gebracht, ook in de sport.

Seksuele exploitatie, seksueel geweld en seksueel misbruik komt ook in de sportwereld voor. Misbruik van jonge atleten, maar ook van adolescenten en volwassenen, druist radicaal in tegen de assumptie dat sport de ontwikkeling van morele waarden ondersteunt. Hoewel seksueel misbruik al tientallen jaren aan de kaak gesteld is als sociaal probleem, werd deze problematiek in de sportwereld slechts zeer recent kenbaar gemaakt. In een aantal landen effectief werk gemaakt werd van een preventiebeleid, bijvoorbeeld in Nederland. Elders heerst er vaak nog een groot taboe rond dit thema in de vele lokale sportclubs. De sportautoriteiten worden immers niet graag geconfronteerd met deze vorm van 'wrong doing' en voelt zich al snel bedreigd. Men gaat er immers vanuit dat sport, en zeker jeugdsport, een moreel reine activiteit is. Helaas wordt er nog al te vaak gedacht dat fair play enkel voor atleten geldt, en niet voor begeleiders, dat mannen meer waard zijn dan vrouwen en dat seksuele aangelegenheden niet besproken hoeven te worden.

Problemen van deze aard worden dan meestal ook opgevangen met een grote dosis tolerantie en een ongepaste 'laissez fair' houding van de meeste betrokkenen. Deze aanpak heeft haar beste tijd gehad: het is tijd voor actie. Meer wetenschappelijk onderzoek naar incidentie, risicofactoren, signalen en gevolgen van seksuele intimidatie in de sport, vergroot de kennis en geeft wetenschappers de autoriteit om de bevoegde instanties aan te spreken op hun verantwoordelijkheden.

Het opmerkelijke gebrek aan degelijk wetenschappelijk onderzoek werd de laatste jaren bijgesteld. Een tiental jaar verricht men onderzoek, voornamelijk in Groot-Brittannië, Scandinavië en Canada. Resultaten zijn onthutsend en confronterend: ongeveer 25% van onze vrouwelijke sportbevolking ondervond één- of meermaals last van seksueel intimiderend gedrag, ongeveer 5% werd seksueel misbruikt (o.a. Brackenridge, 2001; Fasting, 2005, Vanden Auweele & Van Kelst, 2006a, 2006b; Vertommen, 2007). De cijfers geven aan dat er weldegelijk sprake is van een probleem, zij het dat er

geen redenen zijn om aan te nemen dat het probleem groter is als in andere sectoren, zoals het onderwijs of de jeugdbeweging.

Miljoenen kinderen en jongeren doen in hun vrije tijd aan sport. Sport is gezond en wordt vaak gezien als een ideaal middel om onze waarden en normen over te dragen op de volgende generatie. We hebben er dus alle baat bij om een veilig klimaat te creëren waarin kinderen aan sport kunnen doen. Onderzoek naar de negatieve kanten van sport kan daarom zeker niet achterwege blijven, al mag dit natuurlijk ook het publiek niet afschrikken. Wanneer cijfers op een juiste en serene manier geïnterpreteerd en gecommuniceerd worden, kunnen zij een ideaal uitgangspunt vormen voor een effectief preventiebeleid.

Begin 2007 nam het Internationaal Olympisch Comité de ‘consensus statement’¹ aan over seksuele intimidatie en misbruik in de sport. Hiermee erkent het IOC de problematiek, duidt ze de risicofactoren aan en voorziet ze richtlijnen voor preventie en uitroeiing. Het IOC organiseerde vanuit haar medisch wetenschappelijk commissies hiervoor in 2006 een grote internationale conferentie en een beperkt aantal experts werd uitgenodigd om advies te geven in verband met preventiebeleid en implementatie. Ook van het Nederlandse Project Seksuele Intimidatie in de sport namen twee experts deel aan dit initiatief. Dit consensus statement is de eerste belangrijke stap die het IOC zet op het gebied van een mondiale bestrijding van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport. Het IOC neemt hiermee niet alleen een duidelijk standpunt in, ze geeft ook het signaal dat ze vanaf nu de sociale veiligheid van de sportomgeving tot één van haar verantwoordelijkheden rekent. Deze stellingname van het IOC is van uitermate groot belang als basis voor nationale en internationale inspanningen om seksuele intimidatie in de sport te bestrijden.

Het criminaliseren van bepaalde gedragingen binnen onze samenleving, zoals in dit voorbeeld seksueel grensoverschrijdend gedrag, heeft altijd positieve en negatieve gevolgen. Positief is het benoemen en waarderen van bepaald gedrag zodat het taboe doorbroken wordt en een duidelijk signaal afgegeven wordt binnen onze samenleving. Perverse effecten komen helaas ook voor. Zo kan het criminaliseren van seksuele intimidatie in de sport de hype van het veiligheidsthema versterken en zorgen voor het overroepen van de problematiek wat tot ‘moral panic’ kan leiden bij het grote publiek. Het is daarom bijzonder interessant om te kijken hoe onze samenleving omgaat met het criminaliseren van seksueel getinte gedragingen. Waar trekken we vandaag de grens? En is dit wel wenselijk? In het tweede hoofdstuk van deel 1 bekijken we seksuele intimidatie vanuit dit criminologisch perspectief.

In de wetenschappelijke literatuur werd er tot enkele jaren geleden bijzonder weinig aandacht besteed aan seksuele intimidatie in de sport. Ook in verband met integriteitsbeleid vinden we in sportwetenschappelijke publicaties bijna niets terug.

De analyse van de registraties, die in het onderzoeksgedeelte van deze masterproef zal gebeuren, is wereldwijd een primeur. Nederland is het enige land ter wereld waar meldingen van seksuele intimidatie en seksueel misbruik binnen de sport verzameld worden in een onafhankelijk meldpunt,

¹ De Consensus Statement is na te lezen op http://multimedia.olympic.org/pdf/en_report_1125.pdf, geraadpleegd op 4 mei 2009.

los van de reguliere hulpverlening. Tien jaar lang werden alle registraties van de vertrouwenspersonen, die in contact komen met sportclubs, slachtoffers en beschuldigen, bewaard. In dit onderzoek werden de registratieformulieren gecodeerd en geanalyseerd. Deze cijfers zullen wereldwijd het onderzoek naar en de preventie van seksuele intimidatie in de sport beïnvloeden. In deze masterproef zullen de gegevens van 2005 tot en met 2008 geanalyseerd worden. Daarna zullen ook alle overige jaartallen opgenomen worden, wat zal leiden tot een internationale publicatie.

Voor NOC*NSF, de opdrachtgever van dit onderzoek, zijn de resultaten niet enkel van wetenschappelijk en maatschappelijk belang, maar kunnen zij ook helpen om het beleid verder te sturen. We beschikken nu immers over het aantal en de karakteristieken van alle meldingen, hoe en door wie er gemeld wordt, wanneer er gemeld wordt, welke adviezen er werden gegeven en wat het resultaat van de interventie was. Dit gedeelte van het onderzoek zal een evaluatie zijn van de werking van het meldpunt, de vertrouwenspersonen en de adviseurs van NOC*NSF.

De brede onderzoeksvraag is de volgende: hoe verloopt seksuele intimidatie in de sport? Wat zijn de uitingsvormen en welke zijn de risicofactoren? Het onderzoekstype zal dan ook voor het grootste deel explorerend zijn. Daarnaast zal een deel van het onderzoek deductief zijn, omdat we enkele hypothesen, geformuleerd in de beschikbare literatuur, gaan toetsen aan de praktijk.

Deel 1 van deze masterproef geeft een overzicht van het theoretisch kader van seksuele intimidatie en waaruit het onderzoek naar seksuele intimidatie in de sport werd opgebouwd. In het eerste hoofdstuk wordt er kort ingegaan op de specifieke context van de sportwereld. Wat maakt de sportwereld zo vatbaar voor machtsmisbruik en grensoverschrijdend gedrag? Zijn er gelijkenissen tussen seksueel misbruik in de sport en incest? In het tweede hoofdstuk worden de belangrijkste definities en theoretische verklaringsmodellen voor seksueel misbruik en seksuele intimidatie voorgesteld. Er wordt gestart vanuit algemeen geldende modellen en gaan daarna over tot modellen die toegepast werden in de sportcontext. Daarna wordt seksuele intimidatie, als vorm van criminaliteit, geplaatst in het criminaliteitsprisma van Lanier en Henry (2004). Op deze manier wordt er een beter inzicht gegeven in de criminologische kenmerken van het fenomeen in vergelijking met andere criminaliteitsfenomenen. Twee specifieke onderdelen van seksuele intimidatie, namelijk het groomingproces (de voorbereidingsfase) en de risicofactoren, worden extra belicht omdat zij de basis zullen vormen voor de later geformuleerde onderzoekshypothesen. Deel 1 wordt afgesloten met een tussentijds besluit waarin we een conceptueel kader presenteren dat we als uitgangspunt van het onderzoek zullen gebruiken.

Deel 2 omvat de setting, opzet, uitvoering en resultaten van het kwantitatieve onderzoek verricht bij het Project Seksuele Intimidatie in de Sport aan het Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sportfederatie. Van 2005 tot en met 2008 werden alle registratieformulieren van de vertrouwenspersonen, ingeschakeld bij meldingen van seksuele intimidatie in de sport, geanalyseerd. Algemene karakteristieken van het slachtoffer, de beschuldigde, de sporttak, het sportniveau en de vastgestelde vormen van seksuele intimidatie worden gepresenteerd. Daarna worden twee onderzoekshypothesen (het groomingproces en de risicofactoren voor het ontstaan van seksuele intimidatie) getoetst. De resultaten worden besproken in hoofdstuk 4 om te eindigen met een laatste hoofdstuk 'Evaluatie en aanbevelingen'.

Literatuurlijst

- Brackenridge, C.H. (2001). *Spoilsports: understanding and preventing sexual exploitation in sport*, London & New York: Routledge.
- Fasting, K. (2005) *Research on Sexual Harassment and Abuse in Sport*, www.idrottsforum.org/researchers/faskar.html , geraadpleegd op 9 april 2007.
- Lanier, M.M & Stuart, H. (2004). *Essential criminology* (2nd ed.). Boulder: Westview Press.
- Vanden Auweele, Y. & Van Kelst, K. (2006a). 'Seksueel misbruik en ongewenste seksuele intimiteiten in de Vlaamse recreatie- en competitiesport' (deel 1), *Tijdschrift voor Lichamelijke Opvoeding* 209:19-27.
- Vanden Auweele, Y. & Van Kelst, K. (2006b). 'Seksueel misbruik en ongewenste seksuele intimiteiten in de Vlaamse recreatie- en competitiesport' (deel 2), *Tijdschrift voor Lichamelijke Opvoeding* 210:7-12.
- Vertommen, T. (2007.) *Seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte.